

YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ISHCHI XAVFSIZLOGINI TA'MINLASHNING SAMARALI USULLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18781378>

Dehqonov Oyatillo

Andijon davlat texnika instituti

Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada yengil sanoat korxonalarida mehnat xavfsizligini ta'minlashning samarali usullari tahlil qilinadi. Xodimlarni muntazam o'qitish, uskunalardan to'g'ri foydalanish va nosozlik alomatlarini erta aniqlash orqali jarohatlar xavfini kamaytirish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirish, ochiq muloqot va xavflar haqida tezkor xabar berish tizimini yo'lga qo'yish muhimligi asoslab beriladi. Maqolada shaxsiy himoya vositalaridan (PPE) samarali foydalanish hamda ish jarayonida yuz beradigan o'zgarishlarni doimiy monitoring qilishning ahamiyati ham ko'rsatib o'tiladi. Bildirilgan tavsiyalar korxonalarda xavfsiz mehnat muhitini yaratish va xodimlar salomatligini himoya qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar

mehnat xavfsizligi, yengil sanoat, xodimlarni o'qitish, favqulodda vaziyatlar, xavf-xatarlarni aniqlash, ochiq muloqot, hisobot berish tizimi.

Kirish. Zamonaviy yengil sanoat korxonalarida mehnat jarayonining samaradorligi va barqarorligi, avvalo, xavfsiz ish muhitini yaratish bilan chambarchas bog'liqdir. Ishlab chiqarish jarayonida turli uskuna va texnologiyalardan foydalanish, mahsulot va materiallarning doimiy harakati hamda atrof-muhit sharoitlarining tez-tez o'zgarib turishi xodimlar uchun ma'lum darajada xavf tug'dirishi mumkin. Shu bois mehnat xavfsizligini ta'minlash har bir korxonaning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mehnat xavfsizligini samarali yo'lga qo'yish nafaqat jarohatlar va favqulodda vaziyatlarning oldini olishga, balki ishlab chiqarish unumdorligini oshirish, xodimlar motivatsiyasini kuchaytirish hamda korxona nufuzini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, xodimlarni muntazam o'qitish, shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanishni ta'minlash, ochiq muloqot va xavf-xatarlarni tezkor aniqlash tizimini joriy etish bu borada muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Xodimlarni o'qitish ko'pincha yengil sanoat korxonalarida xavfsizlikni oshirishning asosiy omili hisoblanadi. Ishchilar uskuna va jihozlarni to'g'ri ishlatishni bilsalar, ularni jarohatga olib kelishi mumkin bo'lgan xavfli harakatlarni qilish ehtimoli kamayadi. Shuningdek, ularga nosozlik yoki boshqa muammolarning alomatlarini aniqlashni o'rgatish, ehtimoliy nosoz uskunalaridan foydalanish xavfini kamaytiradi va ish muhitini yanada xavfsiz qiladi. Favqulodda vaziyatlarga oid xavfsizlik bo'yicha treninglar ham muhimdir. Xodimlarga muayyan hodisalar yuz berganda qanday tartib-qoidalarga amal qilish kerakligini o'rgatish orqali, ular kutilmagan vaziyatlarda ham xavfsizroq harakat qila oladilar. Ko'plab yengil sanoat korxonalari ish beruvchilari xodimlarni ish jarayonida ehtimoliy xavfsizlik xavfini ko'rsalar, bu haqda xabar berishga undaydi. Biroq aniqlangan muammolarni xabar qilishni osonlashtiradigan ochiq muloqot yo'llari ham mavjud bo'lishi kerak. Aks holda, ular xavfsizlik muammosini payqaganida kimga murojaat qilishni bilmay qolishi va natijada muammo o'z vaqtida bartaraf etilmasligi mumkin. Xodimlar ish vaqtida xavfni sezsalar, kimga murojaat qilish kerakligini aniq bilishlariga ishonch hosil qiling. Shuningdek, bir nechta qulay xabar berish mexanizmlari yoki aloqa nuqtalarini tashkil etishni ko'rib chiqing. Shunda agar asosiy mas'ul shaxs bilan darhol bog'lanish imkoni bo'lmasa, xodimlar zudlik bilan foydalanishlari mumkin bo'lgan muqobil variantlarga ega bo'ladilar. Shaxsiy himoya vositalari (PPE) xodimlarning salomatligi va xavfsizligini ta'minlashda juda muhim ahamiyatga ega. Biroq PPE faqat undan foydalanilgandagina foyda keltiradi. Qaysi jihozlar talab etilishi va qachon ishlatilishi kerakligini aniq ko'rsatib beradigan tushunarli PPE siyosatini ishlab chiqing. Shuningdek, xodimlarga PPE nima sababdan zarurligini tushuntiring, chunki bu qarshilik ko'rsatish ehtimolini kamaytirishi mumkin.

Ideal holatda, ish beruvchilar xodimlarni imkon qadar ko'proq PPE bilan ta'minlashlari kerak. Bu PPEning ish joyida saqlanishiga imkon beradi va agar xodimga berilgan himoya vositasi shikastlansa yoki samaradorligini yo'qotsa, uni almashtirish mumkin bo'ladi. Bundan tashqari, bu PPE xodimlar uchun qo'shimcha shaxsiy xarajatga aylanib qolmasligini ta'minlaydi, bu esa foydalanish darajasini oshirishi va xodimlarni saqlab qolishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Yengil sanoat ish joylarida kun davomida sharoitlar o'zgarib turadi. Mahsulotlar yoki materiallar tez-tez ko'chiriladi, ishlab chiqarish changi tezda to'planishi mumkin va shunga o'xshash atrof-muhitdagi o'zgarishlar yuz beradi. Shu sababli, xavflarni kuzatib borishni ish kunining bir qismiga aylantiring – menejerlar va xodimlarni ehtimoliy xatarlarni aniqlashga hamda vaziyatni anglash (situatsion xabardorlik) ko'nikmalarini rivojlantirishga o'rgating. Shunda yangi

paydo bo'lgan xavf ko'zdan chetda qolmaydi va kutilmagan holatlarning jarohat yoki boshqa favqulodda vaziyatga olib kelish ehtimoli kamayadi. Umuman olganda, yuqoridagi yengil sanoat ish joyi xavfsizligi bo'yicha tavsiyalar har qanday ish beruvchiga o'z xodimlari salomatligi va farovonligini ta'minlashga yordam beradi. Agar ko'proq ma'lumot olishni yoki bo'sh ish o'rinlarini tezda to'ldirish uchun yollash bo'yicha mutaxassislar bilan hamkorlik qilishni istasangiz, Premier Staffing Inc. sizdan xabar kutadi. Bugunoq biz bilan bog'laning.

Ish joyida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega. Xavfsizlik qoidalari faqat hujjatlarda emas, balki kundalik faoliyatning ajralmas qismiga aylanishi kerak. Rahbariyat tomonidan xavfsizlikka jiddiy yondashuv namuna sifatida ko'rsatilsa, xodimlar ham ushbu tamoyillarga mas'uliyat bilan qarashadi. Xavfsizlik bo'yicha muntazam yig'ilishlar, qisqa brifinglar va eslatmalar ishchilar ongida doimiy ogohlikni shakllantiradi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarida zamonaviy va xavfsizlik talablari asosida ishlab chiqilgan uskunalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Texnik xizmat ko'rsatish va profilaktik tekshiruvlarni o'z vaqtida amalga oshirish orqali ko'plab baxtsiz hodisalarning oldini olish mumkin. Rejalashtirilgan texnik ko'riklar nafaqat uskunaning ishlash samaradorligini oshiradi, balki kutilmagan to'xtalishlar va jarohatlar xavfini ham kamaytiradi.

Xodimlarning fikr-mulohazalarini inobatga olish ham xavfsizlikni yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Ular bevosita ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etganliklari sababli, mavjud kamchiliklarni boshqalarga qaraganda tezroq sezishlari mumkin. Taklif va mulohazalarni yig'ish uchun anonim so'rovnomalar yoki maxsus taklif qutilarini joriy etish ijobiy natija beradi. Bundan tashqari, yangi ishga qabul qilingan xodimlar uchun moslashuv (adaptatsiya) dasturlarini ishlab chiqish zarur. Dastlabki kunlardan oq ularga xavfsizlik qoidalari, evakuatsiya yo'llari, favqulodda vaziyatlarda harakatlanish tartibi va ichki mehnat tartib-qoidalari batafsil tushuntirilishi kerak. Tajribali xodimlarni murabbiy sifatida biriktirish esa yangi ishchilarning xavfsiz va ishonchli ishlashiga yordam beradi. Natijada, yengil sanoat korxonalarida xavfsizlikni ta'minlash – bu bir martalik chora emas, balki uzluksiz jarayondir. Doimiy o'qitish, ochiq muloqot, samarali nazorat va zamonaviy himoya vositalaridan foydalanish orqali ish joyida sog'lom va xavfsiz muhit yaratish mumkin. Bu esa nafaqat jarohatlar sonini kamaytiradi, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, xodimlar motivatsiyasini kuchaytiradi va korxonaning umumiy muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xavfsizlikni boshqarish tizimini shakllantirish. Yengil sanoat korxonalarida mehnat xavfsizligini ta'minlash tizimli yondashuvni talab qiladi. Xavfsizlikni

boshqarish tizimi (XBT) korxona strategiyasining ajralmas qismi bo'lishi zarur. Bu tizim xavflarni aniqlash, baholash, nazorat qilish va doimiy takomillashtirish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Xavfsizlik siyosati rahbariyat tomonidan rasmiy ravishda tasdiqlanib, barcha xodimlarga yetkazilishi kerak. Shuningdek, har bir bo'limda xavfsizlik uchun mas'ul shaxslarni tayinlash amaliy jihatdan samarali hisoblanadi. Bu yondashuv nazoratni kuchaytiradi va muammolarning tezkor hal etilishiga yordam beradi. Mehnat muhofazasi bo'yicha ichki audit va monitoring. Korxonalarda muntazam ravishda ichki audit o'tkazish xavfsizlik darajasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Audit jarayonida ishlab chiqarish hududi, uskuna holati, xodimlarning himoya vositalaridan foydalanish darajasi hamda xavfsizlik qoidalariga rioya etilishi tekshiriladi. Aniqlangan kamchiliklar bo'yicha tuzatish choralari ishlab chiqilib, ularning bajarilishi nazorat qilinadi. Monitoring jarayoni doimiy bo'lishi lozim. Statistik ma'lumotlar asosida jarohatlanish sabablari tahlil qilinib, profilaktik choralar kuchaytiriladi. Bu esa kelgusida yuz berishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalar sonini kamaytiradi.

Psixologik xavfsizlik va ish muhiti. Ish joyida nafaqat jismoniy, balki psixologik xavfsizlik ham muhim ahamiyatga ega. Haddan tashqari ish yuklamasi, stress va bosim xodimlarning e'tiborini pasaytirishi mumkin, bu esa ishlab chiqarish jarayonida xatolarga olib keladi. Shu sababli, mehnat va dam olish rejimini to'g'ri tashkil etish, sog'lom ish muhitini yaratish va xodimlar bilan muntazam muloqot olib borish zarur.

Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik. Favqulodda vaziyatlar – yong'in, elektr nosozligi, texnik avariya yoki tabiiy ofatlar – oldindan rejalashtirilgan harakatlar rejasini talab qiladi. Evakuatsiya sxemalari ko'rinadigan joylarga osib qo'yilishi, xodimlar bilan amaliy mashg'ulotlar (treninglar) muntazam o'tkazilishi lozim. Amaliy mashqlar xodimlarga real vaziyatda tez va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasini beradi.

Xulosa. Yengil sanoat korxonalarida mehnat xavfsizligini ta'minlash nafaqat xodimlarning salomatligi va farovonligi, balki ishlab chiqarish samaradorligi va korxona barqarorligi uchun ham muhim omildir. Maqolada keltirilgan tavsiyalar – xodimlarni muntazam o'qitish, shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanishni ta'minlash, xavf-xatarlarni aniqlash va monitoring qilish, shuningdek, ochiq muloqot va tezkor hisobot tizimini yo'lga qo'yish – ish joyidagi xavflarni kamaytirish va favqulodda vaziyatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Shu tariqa, yengil sanoat ish joylarida xavfsizlikni birinchi o'ringa qo'yish, xodimlarning vaziyatni anglash ko'nikmalarini rivojlantirish va samarali xavfsizlik siyosatini joriy etish orqali, korxonalar o'z ishchi kuchining salomatligini himoya qilishi va

ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlashi mumkin. Yengil sanoat korxonalarida mehnat xavfsizligini ta'minlash ishlab chiqarish samaradorligi va xodimlar salomatligini saqlashning muhim sharti hisoblanadi. Xavfsizlikni ta'minlash faqatgina qoidalarga rioya qilish bilan cheklanmaydi, balki tizimli boshqaruv, muntazam o'qitish, ochiq muloqot va doimiy nazoratni talab etadi. Xodimlarning xavfsizlik bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish, shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanishni ta'minlash hamda xavflarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish orqali ishlab chiqarish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalar sezilarli darajada kamayadi. Xavfsizlik madaniyatini shakllantirish va har bir xodimning mas'uliyatini kuchaytirish barqaror va sog'lom ish muhitini yaratishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, ichki monitoring va profilaktik choralar bilan birgalikda qo'llanilganda, mehnat muhofazasi tizimi yanada samarali ishlaydi. Natijada korxona nafaqat iqtisodiy jihatdan barqaror rivojlanadi, balki xodimlar farovonligi va ijtimoiy himoyasi ham ta'minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Guidelines for Ensuring Workplace Safety in the Light Industrial Sector. <https://www.premierstaffing.com/2023/10/11/guidelines-for-ensuring-workplace-safety-in-the-light-industrial-sector/>
2. Merry, L., & Robinson, J. (2020). *Workplace Safety: A Guide for Small and Medium Enterprises*. Routledge.
3. Hein, S. (2019). *Industrial Safety and Risk Management*. McGraw-Hill Education.
4. Hughes, P., & Ferrett, E. (2021). *Introduction to Health and Safety at Work*. Routledge.
5. National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH). (2023). *Personal Protective Equipment (PPE) Guidelines*. Centers for Disease Control and Prevention.
6. Occupational Safety and Health Administration (OSHA). (2022). *Safety and Health Programs in the Workplace*. U.S. Department of Labor.